

تورک یوردی

تورک ادبیاقلری مرکزی هیئتی طرفندن نشر اولغور.

جلد ۱

شباط ۱۳۴۱

نومرو ۵

تاریخی کوروش دائر

زده اسکیدن تاریخ واقعه نویسلکدن ایلری یه کیده مه مشدر ، دیسه ک پک مهالنه ایتمش اولماز : ابن خلدونک مشهور مقدمه سنی اوقویان بعض تاریخ مراقیلری ، وقایع نامه لرینه عمومی مطالعه لر علاوه ایدرک فلسفی تاریخ چاشنیسی ویرمک ایسته مشر سده ، بو مطالعه لر ، یکدیگریله رابطه سز ، عندی دوشونجه لر قیلنددر . اوروپانک اون سکزنچی عصر دن اعتباراً تاریخه ویردیکی اهمیته مطلع اولش وهله ۱۹ عصر ده نیور کبی ، رانکه کبی آلمان مورخلرینک ، بوقل کبی ، ماقوله ی کبی انکلز مورخلرینک تاریخی تدقیق ، تنقید وانشا اصوللرینه و بو اصوللرله یازیلش تاریخی اثرلرینه وقوف حاصل ایتمش نهایت فکریه و ماده ی تاریخی نظریه لرینی تدقیق ایله مش ، برتورک مورخی بولوب کوسترمک ، صوک زمانلریمزده بیه قولای اولماسه کر کدر .

تنظیماتدن بری غرب اثرلرندن استفاده یه باشلامش اولان مورخلریمز ، علی الاکثر ، اصول تاریخی ایله مشغول اولمامش ، چوق معروف ومنتشر بعض فرانسجه تاریخلری ترجمه ویا تطبیق ایله اکتفا ایلمشدر . عبدالرحمن شرف بک خواجه مز ، بوخصوصده ، بر درجه یه قدر شرفی راستنا تشکیل ایدر .

تاریخک و مورخلکک تاریخی و بو صورته واقعه لری ، جمع ، تنقید ، تنظیم ایدرک تاریخی تألیف اصوللری و تاریخی کوروش سیستماری ایجه او کونلرجه ، زده مورخلکک ، مترجلکدن ویا واقعه نویسلکدن یوکسکه چیقمه سی امید اولونماز .

بن بوقیسه مقاله مده تاریخی اصوللره دائر معلومات ویرمک ادعاسنده دکلم . ذاتاً بو ادعایه جسارت ایدرک بضاعه نک بنده موجود اولمادیغه قائل اولانلرک برنجیسی کندیم . بالکیر زده کی بعض خطالی کوروشلرله ، زمانمزه بر قومک تاریخی

تدقیق اولنورکن ، واقعه لرك بللی باشلی هانکی آنا خطلری اطرافنده طویلانه .
 بيله جکته و برایکی تاریخ نظریه سنه دائر بعض مطالعه لری بیان ایتک ایسته یورم .
 شمدی یه قدر هر قوم دنیا تاریخی کندی تاریخی ایچندن کورمه یه جالیشمش
 ایکنجی بر تعبیر ایله دنیا وقایعنی کندی تاریخنک واقعه لرینه کوره تصنیف و تنظیم
 ایتمش ایکن ، تنظیماتدن بری تورکجه عمومی تاریخلر ، هب فرانسه تاریخی ایچندن
 کوریلرک یازیلشدر . بزم ، مکتبلریمزده او قودیلان عمومی تاریخ کتابلرند بيله
 دنیا واقعه لری ، فرانسز تاریخنک واقعه لرینه کوره تصنیف ، تنظیم و حتی مطالعه
 اولومقده در !

جهان تاریخنه ، بز فرانسز مورخلرینک کوزلکیلر باقیورز ؛ جهان تاریخی
 فرانسز مورخلرینک کوزیلر کوریورز ؛ ایسته بو ، خطالی بر کوروشدر .

بو خطالی کوروش نتیجه سی اوله رق ، حالا فرانسه یی جهان وقایعنک مرکزی
 تلقی ایتکده یز . هله آوروپا قوملرینک شرق قوملریله ، مسلمانلرله ، تورکلرله
 مناسبتلرینی او کره نیرکن کوروش خطاسی آرتیور ، و بزه ضررلی بر ماهیت آلیور .
 مثلاً ، تاریخ کتابلریمزده ، غزته صحیفه لریمزده ، متصل « شرق مسأله سی » ندن
 بحث اولنور . شرق ایچون ، بر شرق مسأله سی متصورمیدر ؛ اکر واقعه لره
 غربدن باقیلیرسه ، بر « شرق مسأله سی » موجود اوله بیلیر ؛ فقط واقعه لره بزم
 طرفدن ، شرقدن باقیلیرسه ، بر « شرق مسأله سی » دکل ، بر « غرب مسأله سی »
 واردر . و بومسأله اوصورتله تلقی و تدقیق ایدنک ایجاب ایدر .

شرقدن ویا غربدن باقیلدیغنه کوره ، مسأله نک ماهیتی دکیشر و دکیشکلک
 طرز حلنه دائر مطالعه لره اجرای تأثیر ایدر .

بونکله برابر اعتراف ایتلی یزکه ، تقریباً ایکی یوز ییلدن بری آوروپا و آوروپانک
 یاوروسی اولان آمریکا جهان تاریخنده مرکزی بر موقع اشغال ایتکده در .
 آنفلو - ساقسون ، جرمن ولاتین قوملری بو کون جهان تاریخنک ناظمیدر .
 تاریخی واقعه لرك احداثده ، اینسیاتیف بو قوملرك آندمدر . فقط بو بویوک
 واقعه نک تثبیت و قبولی ، بوتون جهان حادثاته اونلرك نقطه نظرندن باقیه
 استلزام ایتدیرمز .

بوکون هر هانکی بر قومک - بالخاصه متمدن دنیانلرینک - تاریخی تدقیق ایدیلیرکن ، اونلرک داخلی وخارجی احوال ووقایعی آیری آیری طویلانیلارق تحت ایدیلک مرعی ایسهده ، تاریخک داخلی وخارجی عنوانلری آلتنه جمع ایدیله- بیلجک واقعهلری یکدیگرینه متقابلاً مؤثر اولدقلری ایچون ، بری برلرندن تماماً تفریق ایدیله مز ؛ برینک اهمالی ، دیکرینک ادراکنه مانع اولور .

زمانمزدده بر متمدن قومک داخلی تاریخی تدقیق اولنهجفی زمان ، اوقومک بللی باشلی فعالیتلری ، برقاچ نوع حرکت ارجاع ایتک قابلدرد ؛ مثلاً سیاسی حرکتلر ، ملی حرکتلر ، اجتماعی حرکتلر ، اقتصادی حرکتلر . بر قومک صاییلایمه جق قدر جوق وقاریشیق فعالیتلری بویله بر قاچ آناخطی اطرافنده طویلانیرسه ، اوقومک حیاتی ، تاریخی بر آرز دها قولایقله آکلاشیلمش اولور .

۱۹ نجی عصرک اوروپاسنده آرز فاصله لرله متعدد اختلاللر اولدی . ۱۸ نجی عصر نهایتده باشلایان فرانسزواوکا تقدم ایدن انکلیزوامریکا اختلاللرندن اعتباراً بوتون بواختلاللرک غایه سی عینی دنیله بیلیر : زمانله ، تاریخی بر صورتده تأسس ایتمش دولت تشکیلاتی بعض یکی فکرلره کوره دکیشدیرمک ، « استبداد » دنیلن طرز اداره برینه خلق ممثلریله اداره اولونان بریکی دولت شکلی وضع ایتک ، امتیازلی وامیازسز منفردن مرکب هیأت اجتماعی بی صنف فرقی قبول ایتمین « و طنداشلر » جمعیته قلب ایله مک ، بعض فردلرک و بعض ملتلرک بعض حقوقدن محرومیتلرینه نهایت ویره رک ، فردی و ملی حریت و مساواتی تأمین ایتک . ایشته ۱۹ نجی عصر اختلاللرینک غایه سی ، بونلری استحصال ایتمکدی ؛ هیچ دکله ایشک ظاهری بوایدی

بواختلاللر ، سیاسی حرکتلردندر .

۱۹ نجی عصرده سیاسی حرکتلرک غایه سنی ، عمومی وقیصه بر جمله ایله « حریت و مساوات استحصال ایتمکدر . » دییه افاده ایده بیلیرز .

حریت و مساواتی استحصال ایتک ایسته ینلرله ، بوکا مانع اولمق آرزو ایدنلر آره سنده ممتاوی مجادله لر اولمشدر . بومجادله لر ، بعضاً مزمن ، بعضاً حاد بر شکل

آلیر. حادحالی، موجود مؤسسە لرك زورله دكيشدير يلاسنه تشبث ماهيتنده تجلی ايدركه اوزمان حقیقه بر اختلال (ره وولسیون) وقوعه گلش ديمكدر؛ مجادله نك مزمن شكلی، قانونی واسطه لرله دوامیدر. بوتقدیرده تبدل، انقلاب، قانونه توفیقاً حصوله کلیر؛ و بوکا اصلاحات (ره فورم) نامی ویریلیر. ۱۹ نجی عصرده انکتره مکی سیاسی حرکتلری «اصلاحات» طرزنده فرانسه نکی «اختلال» شکنده، عملی دولتنکی ایسه هرایکیسنک ممزوجی حالنده وقوع بولمیشدر. «تنظیمات خیرییه» نك تطبیق اصلاحاتدن، هرایکی مشروطیتک آلفاسی، اختلاللردن معدوددر.

..

کنیش معناسیله سیاسی حرکتلردن معدود اولمقله برابر خصوصیت واهیتته بناء آیری بر آناختلی ماهیتنده چیزیله بیله جک ملی حرکتلرده ۱۹ نجی عصر تاریخنک بر چوق وقایعی اطرافه طویلار. ملی حرکتلر، «مات» تعییرایتدیکنر جامعە لرك - که حرث برلکی ایله کسب وحدت ایتمشدر - وارلغه، یاشامانه وانکشاف ایتمه سنه لزوملی شرطلرك وجوده کلمه سنی استهداف ایدیوردی.

آوروپا قوملردن بعضیلری پارچالانمش، بعضیلری دیگر قوملره تابع و محکوم ایدیلش بر حالده، ۱۹ نجی عصره داخل اولدیلر. ایسته بومنقسم و محکوم قوملر، او عصرک ایچنده واونی تعقیب ایدن عصریمزده، طویلانمیه، ییانجیلرك حاکمیتلری آلتندن قورتولمیه، و بر دولت حالنده برلشمیه اوغراشدیلر؛ مانع اولمق ایسته یترله مجادله ایتدیلر. بو مجادله لرك مجموعی ملی حرکتلردر. ۱۹ نجی عصرک ابتدالرنده موجودیتلری اونودولمش، معنویاتجه عادتاً اولمش بعض قوملر واردی. بونلرك بکیدن دیریله لرك بربری آردنجه مدنی حیاته، تاریخ صحنه سنه کیردکلری کورولدی. بوحادثه ده، ملی حرکتلر اقسامندندر.

..

صرف سیاسی و ملی حرکتلردن غیری برنوع حرکتلر داها واردر که ۱۹ نجی

عصر ك اورته لارینه طوغری چوق اهمیت قزائمشدر. بو حرکتلری، اجتماعی حرکتلر نام عمومی آلتنده ذکر ایده بیلیرز.

اجتماعی حرکتلرک غایه سی، هیأت اجتماعیەنک صنعی ترکیبی، بنیه سنی دکیشدیر. مکتدر: اجتماعی حرکتلر، سیاسی حرکتلر کبی یالکز دولتک شکلنی تبدیله جالیشمقله، دولتی تمیل ایدن حکومت عضولرینک خلق ایله مناسبتلرینی تغییره اوغراشمقله اکتفا اتمز؛ جمعیتک تشکلی، ترکیبی، بنیه سنی ایکنجی بر شکلده لغوی ایتدیرمک، جمعیتی یکی باشدن تنظیم ایتک ایستهر.

۱۹نجی عصرک خصوصیتلرندن، اوصاف میزه سندن بریمی سوسیالیسمک بو عصرده ظهور ایتش اولماسیدر. واقعا سوسیالیسم، ۱۹نجی عصرده هیچ یوقدن وار اولش دکلدر؛ اولکی عصرلرده، تا تاریخ قدیمه قدر، بو کونکی سوسیالیسمه بکزه فکر جریانلری و بعض حرکتلر وارد؛ لکن اصل بو کونک سوسیالیستلکنی تولد ایدن اسباب و شرائط، ۱۹نجی عصرده تحدث ایتدیکندن، سوسیالیسمک کیش بر دائره ده ظهور وانتشاری، سوسیالیسم تعیرینک وضعی کچن عصرک خصوصیتلرندندر. ۲۰نجی عصرده، سوسیالیسمک انکشافی دوام ایتمکده در.

..

سیاسی، ملی، اجتماعی حرکتلر نامیله طولادیفمز تاریخی واقعه لر، بشری جمعیتلرده فردی فعالیتلرک تمامی دکلدر. بر جهته بونلرک مولدی صایله بیله جک بر نوع فعالیتلر داها واردر که بونلری اقتصادی حرکتلر دیبه یاد ایده بیلیرز.

۱۸نجی عصردن اعتباراً آوروپانک مؤسسات وتشکیلات اقتصادی سی ساحه سنده، حق اساسلی تغییرلر حصوله کلمیه باشلامشدر که بو کابعض محررلر، «صنایع اختلالی» نامی ویرمشلدر. بو صنایع اختلالی پک محتمل که سیاسی اختلاللرک عامل اصلیدیر. صنایع اختلالنک ماهیتی، بخار قوتنک صنایعه تطبیقله اورته و بویوک صنایعک تحدتی و بوسورته بو کون «قاییتالیسم» دینلن اقتصادی طرز اداره نک تأسیسدر. صنایع اختلالی متها دیاً انکشاف ایتش و ایتمکده در. بوانکشافک تظاهراتی بر طرفدن سرمایه نک، دیگر طرفدن کچن عصر و قرنلرک ایشجی سندن فرقلی بر نوع عمله نک

ترایدیدر. یورسز، یوردسز، سختندن غیرى سرمایه‌سى، آلدن غیرى آلتی اولمايان
بونوع عمله لر، تعبیر مخصوصيله «پروله‌تەر» لر، کوی اهاالینک شهرلره طویلانمەسى
کوچوک صنایعک، صنایع عظیمه طرفندن بلعی و آل ایشی یرینه قایرینه اعمالانک
قائم اولماسی یوزندن آرتدی و آرتیور.

صنایع اختلالی، اقتصادی حرکتلردندر.

سیاسی، ملی، اجتماعی و اقتصادی حرکتلر، تاریخی فعللرک همان جمله‌سی احتوا
ایدر. فقط افعال، تاریخی واقعه‌لرک مجموعی دیمک دکلدر. افعال، تاریخ جریانک
تعبیر دیگرله تاریخ و تیره‌سی (Processus historique) نك يالکیز بر جهتی
تشکیل ایدر؛ بوکا، تاریخ فعلی (Histoire pragmatique) دنیلمکده‌در.

وتیره تاریخیه‌نک ایکنجی بر جهتی داها واردر که بونک واقعه‌لری افعالدن
زیاده مؤسسه‌لردر. معیشت طرزلری، دین، اخلاق، حقوق تلقیلری، علمی و بدیعی
تجلیلر و بونلره مستند تشکیلات افرادک افعالی اولمقدن زیاده حیاتک اشکالیدر.
وتیره تاریخیه‌نک بوجهته، مدنیت تاریخی (Histoire de la civilisation) تعبیر
دیگرله حرث تاریخی (Kultur geschichte) نامی ویریلکده‌در.

افعال، متحول اولدیغی کبی مؤسسه‌لرده ثابت دکلدر؛ بونلرده تحول ایدر،
و بوضوخته مؤسسه‌لر، جریان تاریخینک ایچنده دیکشه‌رک یورور، کیدر.

مدنیت و یا حرثی، ایکی بویوک قسمة آیرمشلردر: مدنیت مادیه، مدنیت معنویه.
یالکیز مدنیت مادیه‌ده دکل، معنوی مدنیت ساحه‌سندە دخی تحاوللر متمادیدر؛
ادیان، فلسفه، علوم، اخلاق، ادبیات، صنایع نفیسه، تحاول و یا تکامله
تابعدر. مدنیت معنویه‌ده اک یاقین مؤثر، فکر بشرک فعالیتدر. احتمال فکر
بشرک فعالیتته مؤثر اولان عامللر، فکردن زیاده ماده ساحه‌سندە آرائمالیدر؛
معنوی حرث، مادی حرثک مولودیدر، دینلر کیتدکجه چوغالیور.

فقط شوده انکار اولوناماز که فکر بشرک فعالیتی، فعالیت بشریه‌نک دیگر
وادیلرده کی تجلیاتنه مؤزدر.

بعض متفکرلر، فکرک تحاولنی، تاریخک تحاولنده، یکانه عامل ظن ایتشلردر. آلمان فیلسوفی هه کهل بوتون تاریخ بشریتی، فکرک بالذاته انکشافی وتیره. سندن عبارتدر، ادعاسنده ایدی. هه کله کوره، فکر، یعنی روح کائنات مادیاً انکشاف وتکامل ایتکدهدر؛ بوتکاملک برتجلیسی ده تاریخدر. بوتکاملک نهایتده، فکر کندی ماهیتنی ده کشف ایدم جکدر. فکر بشر تکامل ایدرکن، خارجی، مادی واقعه لر دخی، اوکا تبعاً تکامل ایدیور. فکر کندی ماهیتنی کشف ایتدیکی زمان، بوتون وقایع کائنات آکلاشیلمش اوله جقدر.

هه کهل، مافوق الطبیعیات ایله مشغول فیلسوفلرندن بری؛ لکن مافوق الطبیعیاتی تماماً منکر مثبتیه (پوزیتیویسم) فلسفه سنک مؤسس اولان، اوکوست قونت، ده تاریخ همان هه کهل کی آکلامقدهدر؛ قونته کوره، جمعیتلرک بوتون مؤسسه. لرده تمل، فکردر. تحاولان تاریخیه نک اساس قانونی، عقلمزک انکشافی قانونندن عبارتدر؛ یعنی عقلمزک انکشافنده بولایلدیکمز قانون نه ایسه واقعات تاریخیه نک انکشافنده ده حاکم وناظم اولان قانون، اوندن باشقه برشی دکلدر؛ تاریخ، روحيات (پسیخولوجیا) دیمکدر.

هه کهل وقونتنک افکارندن مستنبط نظریه تاریخیه، تاریخک فکرونجه تفهیمی (Conception idéaliste de l'histoire) یاخود فکریه تاریخیه (idéalisme historique) دنیلیر. 'وېزم مکتبلریمزده اوکودیلان، کتابلریمزده یازیلان تاریخ بودر. بوتاریخ، فکری فعله تقدم ایتدیریر؛ فکری فعلک مؤثرو عاملی، فعلی فکرک اثر ونتیجه سی اوله رق کوستیریر؛ مثلاً فرانسه اختلالی، وولته رلرک، مونسکیولرک، روسسولرک، انسیقلویدستلرک افکارندن ووافکاری نشر ایتمش اولان یازیلرندن چیقمشدر کی اوکره تیلیر؛ مثلاً عثمانلی مشروطیت انقلابی، مشروطیتک لزوم وفائده منه قانع کنج تورکلرک نشریاتیه دولت عثمانیه نک خلاصی مشروطیتله قابل اولایله چکنه فکر آینانمش دولت آداملرینک مساعیدندن تولد ایتمشدر کی کوستریایر؛ مثلاً ملی اختلاللر، ملیت فکرینک ووافکاری سوز ویازیلریله تعمیم

ایتمش اولان مورخ ، چوققشناس ، شاعر وادیبلرک کشفیات ونشریاتنک نمره لریدر
کی تلقین اولنور ...

۱۹ نجی عصرک اورتیلرنده فکریه تاریخیه نک تماماً معکوسی اولان بر نظریه
تاریخیه میدان چیقدی : « هه کهل » ک شاگردلرندن مقتصد وفیلسوف قارل مارکس
ادعا ایتدی که هر بردوره تاریخیه ده رقوعه کلن واقعه لریک عواملنی ، او دورک
فکریاتنده دکل ، اقتصادیاتنده ، یعنی مادیاتنده آرامق لازمدر ؛ تعبیر دیگرله تاریخی
واقعه لریک اساس عامللری انسانلرک فکرنده دکل ، اونلرک تعیشلرینی تأمینه خادم
مناسبتلرنده در . هر جمعیتک حقیقی تملی اقتصادیاتیدر ؛ جمعیتک مشهود دیگر تجلیاتنک جله سی
اوتمل اوزرینه قورولش قاتلردر ؛ « فکریات » ده اوقاتلردن برییدر . دیمک
مارکسک نظریه سی ، هه کهلک نظریه سنی تماماً آلتاوست ایدیور : عاملی معمول ،
معمولی عامل ؛ سببی نتیجه ، نتیجه یی سبب اوله رق قبول ایدیور . بونظریه یه تاریخیک
مادیونجه تفهیمی (Conception matérialiste de l'histoire) ، مادیه تاریخیه
(matérialisme Historique) ومادیه اقتصادی (matérialisme économique)

ناملری ویریلیر . ۱۹ نجی عصرک صوکلرینه طوغری بونظریه چوق انتشار ایتیش
وکندینه چوق طرفدار بولمشدر (۱) بونظریه یه کوره تحاولات تاریخیه نک مصدری ،
جمعیتلرک اقتصادی حیاتلرنده کی تبدلاتدر .

دیمک اولیور که صوکه عصرده تاریخیه بالخاصه ایکی معکوس نقطه نظرندن باقیمشدر ؛
تاریخی واقعه لری ، تسلسلر تثبیت ایتمکه اکتفا ایدن واقعه نویسلردکل ، اصل
مورخلر ، وتیره تاریخیه یی ایکی دورلو آکلامه یه چالیشمشلردر که بونلردن بری
تاریخیک عقلی (intellectuel) ، فکری (idéologique) آکلاشیلشی ، دیگر
اقتصادی (économique) ، مادی (matérialiste) آکلاشیلشدر .

بوایکی طرز تفهم ، حالا برر نظریه ماهیتنده در . هرایکی نظریه نک طرفدارلری ،
نظریه لرینی واقعه لردن استخراج ایتمشلردر . فقط بوتون جهان واقعه لرینی بونظریه لریک
(۱) استانبولک آمریقان قولله ژلرنده الیوم او قودیلان تاریخ کتابلرینک مادیه تاریخیه
نظریه سته کوره تألیف ایدیلش اولدینخی کوردم .

چارچوه لری ایچنه صیقیشدیرمه یه و سیغدیرمه یه موفق اولایلشلمشلمیدر؟ یعنی تحاولات
فکریه و یا اقتصادیه یی مبدأ اتخاذا ایدوب دیگر واقعه لرك جمله سنی ، اونلردن تعلیل
(déduction) طریقله استنتاجه موفق اولشلمشلمیدر؟ - خیر! - تاریخ هندسه
دکلدر: حتی کیمیا بیله دکلدر . . . اکر تاریخ بویله بر درجه علمیه وصول بولمش
اولسه ایدی ، برچوق اختلافات و مناقشات محمل قالمازدی ، اجتماعیات ، حتی سیاسیات
محدود و معین معناسیله علم مرتبه سنه ارتقا ایتمش اولوردی . مع مافیه تاریخله اوغراشانلر
عندنده و تیره تاریخه نك علمی اوله رق ایضاحی ماده تاریخیه ایله دها سهیل اولدیغنه
دائر قناعت ، کیتدکجه آرتقمقده در .

استانبول ۲۷ کانون ثانی ۱۳۴۱

آقچورمه اوغلی بوسف

